

„Lehet még szó a holnapról?”

Hencz Hilda: *Magyar Bukarest*, FOKUSZ Egyesület–Magyar Napló Kiadó, Budapest és a Hármas Alapítvány, Sepsiszentgyörgy közös kiadása, 2016.

Ha valaki a magyar diaszpórát hozza szóba, legtöbbször a nyugatra sodródott (emigrált, disszidált) nemzettársainkra gondolnak: a XIX–XX. századfordulón kibontakozott exodusra, szétszóródásunk nagy hullámverésére. A témában jártasabbak fölemlítik, hogy messzebbi korokból, de közelebbi „kifutásról” is hozhatunk példát: a Moldovába és Havasalföldre irányuló exodust.

Az ilyen irányú kirajzás történelmi háttérnek és folyamatának koordinátáit kívánja – a kronológia ösvényein haladva – elélni vetíteni Hencz Hilda könyve. A téma iránti érdeklődés indokolta, hogy a 2013-ban megjelent kötet immár újabb kiadásban került a könyvesboltokba.

A kötet sikeresen elegyíti a történettudomány kritériumait, adatolását, szemléleti módszerét az oknyomozó újságírói erényekkel, amelyek az értelmi és érzelmi hatások egyidejű sugárzását eredményezik. A konkrét számszerűségben hullámzó magyarságtömeg sorsképlete tárul elénk benne, egy nemzettöredéké, amelynek feje fölött mindenkor ott lebegett az önkéntes asszimiláció és a beolvasztására törekvő hatalmi szándék kettős veszélye.

A magyar közéletben rendkívül fontos szerepet játszottak azok a lelkészek, akik tárgyi és szellemi értelemben is építő személyiségekként a nemzeti önismeret őrzői és táplálói voltak, késleltetve a mind erőteljesebb beolvadási folyamatot. Különösen Sükei Imre és Koós Ferenc voltak azok, akik a legtöbbet tettek ezen a téren, iskolák, egyletek, működvelő társulatok létrehozásával gyűjtötték egybe és éltették a magyar szellemet, azonosságtudatot. Évtizedekre meghatározó szereppel bírt a Bukaresti Magyar Társulat Zalomit utcai székházának a megvásárlása. A magyar oktatás történetében fontos mérföldkő volt az 1889-ben épült emeletes iskola, ahol a századvégen közel kétszáz fiatal tanulhatott ősei nyelvén. Minderre igencsak szükség volt ahhoz, hogy a századfordulóra mintegy huszonötézer lélekszámú tömeg az önerejében való hitét és magyarságát őrizze, ápolja.

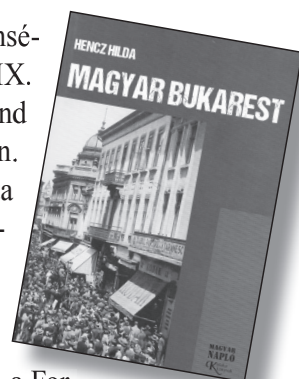
Az idegenekkel szembeni ellenséges viszonyulás különösen a XIX. század második felében öltött mind agresszívebb jelleget a térségben. Az 1866-os alkotmány biztosította ugyan a vallásszabadságot a csángóknak is, de az akkoriban megalakult jászvásári püspökség hozzalátott „a moldvai magyar papok eltávolításához”, 1868-ban pedig „a Forrófalvához tartozó csángó falvakat meglátogató I. C. Brătianu liberális politikus még mind magyar kémekek titulálta őket”. A századfordulón a híres tudós, Spiru Haret a román nyelven folytatandó oktatás révén vélte megvalósíthatónak azt, ami elvezethet a kívánt célhoz: „mindenki egyesülése ugyanannak a hazaszeretetnek a jegyében”, ugyanis „egy állam egyisége és ereje szükségessé teszi a területén élő nemzetiségek beolvasztását”.

A román nacionalizmus „szent tüze”-t számon kérő megállapítások ellenére „a XX. század első 16 éve a Kárpátokon kívüli romániai magyar közösség virágkorát jelentette”. 1903-ban megnyílt az első magyar katolikus iskola, egy évre rá a katolikus leányiskola, 1906-ban felépült a református fiúiskola, az 1912/13-as tanévben a Tăbăcari negyedben elemi iskola és óvodát magába foglaló emeletes épületsoport működött, 1903-at követően magyar katolikus iskolák nyíltak több vidéki városban.

Az 1912-es népszámlálás adatai szerint a román királyságban élő 208 948 külföldről 69 221 volt magyar. Bukarestben „a magyarság részaránya akár hivatalosan is meghaladhatta a főváros lakosságának 10 százalékát, nem hivatalosan még talán a 20 százalékát is túllépte” – olvashatjuk a kötetben.

A román hadsereg 1916-os betörése Erdélybe nyilvánvalóvá tette a román politikai szándékot: Erdély bekebelezését, Nagy-Románia megalkotását. Ezt erősítette meg az erdélyi románság 1918-as gyulafehérvári nagygyűlése, amely kimondta Erdély egyesülését a román királysággal. A trianoni békeszerződés új, fájdalmas korszakot nyitott az Ó-Romániában élő magyarok, valamint az erdélyi magyarság életében: a túlélés küzdelmes éveit egy olyan országban, amely állampolitikai rangra emelte: az egységes nemzetállam eszméje megvalósításában „az egyetlen európai megoldás a kisebbségek beolvasztása”.

Az 1923-ban megalkotott új román alkotmány igen szükségzavúan, csupán általánosságban szólt a szabad-

ságjogokról. A hatalom továbbra is folytatni kívánta a kisebbségek beolvastását célzó törekvését. „A magyarellenesség az egyik legfőbb ugródeszka volt a fényes politikai karrierhez.” A hatalom szándékának megvalósítását szolgálta a magyar iskolák bezárása, a tanuláshoz való jog korlátozása, az anyanyelvhasználat tiltása a közintézményekben, a nevek elrománosítása, a vegyes házasságokkal járó előnyök.

A napi gyakorlattal szemben azonban az erőteljes gazdasági fellendülés újra felfokozta a munkát kereső erdélyi magyarság beáramlását románok lakta területekre, erre különösképpen a főváros, Bukarest kínált tág lehetőséget. Ezt igazolják az 1930-as román népszámlálás adatai, amely szerint ekkor Bukarestben 24 052, Munténiában 33 806, Moldvában pedig 20 964 magyar élt. A harmincas években Bukarestben 70 magyar orvos, 12 ügyvéd, 15 mérnök dolgozott, Bukarest magyarságának majdnem a fele a különböző iparágakban szakemberként helyezkedett el, munkájában megbecsült és értékelt személynek számított.

Az 1940. augusztus 30-i bécsi döntés újabb fordulópontra hozott a bukaresti magyarság sorsában. Az esemény hírére tízezrek menekültek vissza a Magyarországnak ítélt Észak-Erdélybe. A Bukarestben maradóknak szembe kellett nézniük a felfokozott idegengyűlöletből fakadó atrocitásokkal.

A háború vége, az Erdélybe bevonuló román hadsereg és a Maniu-gárdák bosszúhadjárata baljós előjelet adott, az atrocitásoknak a szovjet adminisztráció vetett véget. A fél év múlva, 1945. március 6-án megalakított Groza-kormány a II. világháborút lezáró béketárgyalásokat megelőzően látványos gesztusokkal – a nemzetiségi minisztérium, a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem létrehozása, a brassói és kolozsvári magyar tankerületek megalakítása, magyar tannyelvű iskolahálózat kiépítése Moldovában, a bukaresti rádió magyar adásának beindítása – kívánt pozitív jelzéseket sugallani a romániai magyarságnak.

Az 1947. február 10-én aláírt Párizsi békeszerződés után megindult egy ellenkező irányú folyamat: a diktatúra hatalmi berendezkedése, elnyomó rendszerének kiépítése, a nemzetiségi jogok egyre fokozottabb korlátozása. A központosító törekvések és intézkedések nyomán megnövekedett a fővárosban letelepedett magyar értelmiségiek – a különböző szak-

tudományok művelői, alkotó- és előadóművészek –, politikai és állami tisztségviselők, újságírók száma, ugyanakkor az egyházi intézményrendszer fölszámolása, a felekezetek tevékenységének megcsönkítése ellehetetlenítette azt a szervezeti háttérrel, azt a kohéziós erőt, amely egységbe kovácsolta a megnövekedett lélekszámú bukaresti magyarságot.

A bukaresti magyar élet „sejtekben” – kiadói műhelyekben, különböző lapok, rádió- és tévéadások szerkesztőségeiben, a Petőfi Házban, a magyar tannyelvű líceumban, a vallásukat gyakorló, ahhoz hű hívőközösségekben, a bukaresti egyetem hungarológia katedráján – élt tovább.

A kötet írója az 1989-et követő évek eseménykrónikájának alcímében kérdésként teszi fel: „Lehet még szó a holnapról?” Meglepő hangütés, hisz azt várhatnánk, hogy a történelmi fordulat hullámtörése után már boldogabb kor ígérkezik. A kezdeti eufória, az RMDSZ létrejötte, a Bukaresti Petőfi Művelődési Társaság, a Koós Ferenc Kör újralakulása, a magyar tévé- és rádióadások újraindulása jelezte azt a szellemi erőt, amely bennük és körükben tömörült.

Ugyanakkor észlelhető volt, hogy egyes kulturális/értelmiségi műhelyek – könyvkiadók, szerkesztőségek – elhagyják Bukarestet, Erdélybe távoztak, közelebb kerülve a magyar tömegekhez, amelyet szolgálni hivatottak. És nemcsak ezen intézmények dolgozói tették ezt. A nyugat felé megnyílt munkavállalás lehetősége elapasztotta Bukarest vonzerejét. Az 1992-es népszámlálás ugyan a főváros lakosságának 0,4 százalékát kitevő magyarság számát még 8585 főben jelölte meg, tíz év múlva ez a szám már 5834-re csökkent. S ez a folyamat megállíthatatlannak látszik. Ebből eredően vonja le szomorú következtetését Hencz Hilda: „A bukaresti magyarságnak már fűjják a takarodót. (...) a magyarok bukaresti és egyben a Kárpát-kanyaron kívüli nagy kalandja a végéhez közeledik. Évtizedek kérdése csupán, hogy a pár száz magyar bukaresti fiatal teljesen beolvadjon.”

A magyar diaszpóra történetének gazdag fejezete zárul e lehangoló szavakkal. Önismeretünknek tartozunk azzal, hogy ismerjük, és tudjunk róluk, tisztelve azok emléke előtt, akik akár megtűrt idegenként vagy romániai magyar nemzetiségként, bukarestiként is őrizték magyarságukat.

Máriás József